

31. maj 2021
Sagsnr. 19/06806
Klagenummer: 1004684
RIKNU/RNL

AFGØRELSE FRA MILJØ- OG FØDEVAREKLAGENÆVNET

**MILJØ- OG
FØDEVAREKLAGENÆVNET**
Toldboden 2
8800 Viborg

OPHÆVELSE OG HJEMVISNING i sag om § 25-tilladelse efter miljøvurderingsloven til Baltic Pipe-projektet

Tlf. 72 40 56 00
CVR-nr. 37795526
EAN-nr. 5798000026070
nh@naevneshus.dk
www.naevneshus.dk

Miljø- og Fødevareklagenævnet har truffet afgørelse efter miljøvurderingslovens¹ § 25, jf. § 49 stk. 1.

Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Miljøstyrelsens afgørelse af 12. juli 2019 om Baltic Pipe-projektet fra Houstrup Strand til Faxe Syd tilslutningspunktet, og hjemviser sagen til fornyet behandling.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales.

Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse er endelig og kan ikke indbringes for anden administrativ myndighed, jf. § 17 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet² og gebyrbekendtgørelsens § 2.³ Eventuel retssag til prøvelse af afgørelsen skal være anlagt inden 6 måneder, jf. miljøvurderingslovens § 54, stk.1.

Afgørelsen er truffet af nævnet, jf. § 1 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, der i overensstemmelse med miljøvurderingslovens § 49, stk. 1, har behandlet sagen i nævnets afdeling 9, jf. § 3, stk. 1, nr. 9, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

¹ Lovbekendtgørelse nr. 973 af 25. juni 2020 om Miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM).

² Lov nr. 1715 af 27. december 2016 om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

³ Bekendtgørelse nr. 132 af 30. januar 2017 om gebyr for indbringelse af klager for Miljø- og Fødevareklagenævnet mv.

Indhold

1.	Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet.....	3
2.	Sagens oplysninger	3
2.1	Projektområdet.....	3
2.2	Natur- og planforhold	4
2.3	Den påklagede afgørelse	4
2.4	Beskrivelse af projektet.....	6
2.5	Miljøkonsekvensrapporten.....	7
2.6	Konsekvensvurdering af Natura 2000-områder og bilag IV-arter	8
2.6.1	Birkemus	8
2.6.2	Hasselmus	10
2.6.3	Flagermus.....	12
2.7	Klagens indhold	13
2.8	Miljøstyrelsens bemærkninger til klagen.....	14
2.9	Nye oplysninger under sagens behandling.....	16
3.	Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger og afgørelse ...	23
3.1	Miljø- og Fødevarerklagenævnets prøvelse	23
3.2	Miljø- og Fødevarerklagenævnets bemærkninger.....	24
3.2.1	Den retlige ramme.....	24
3.2.2	Bilag IV-arter	25
3.3	Miljø- og Fødevarerklagenævnets øvrige bemærkninger	37
3.4	Gebyr.....	38
3.5	Miljø- og Fødevarerklagenævnets afgørelse	38

1. Klagen til Miljø- og Fødevarerklagenævnet

Afgørelsen er den 8. august 2019 påklaget til Miljø- og Fødevarerklagenævnet af en lodsejer syd for Middelfart med ejendom inden for projektområdet.

Klager har navnlig anført, at

- projektet vil påvirke sårbar og beskyttet natur
- der ikke tages tilstrækkelig hensyn til landskabspåvirkningen og de rekreative værdier, og
- den valgte placering af gasledningen og linjeventilstation i Svensstrup ikke er hensigtsmæssig.

Klagepunkterne er nærmere uddybet i afsnit 2.7.

Miljøstyrelsens afgørelse af 12. juli 2019 er tillige blevet påklaget af fire andre klager.⁴ Miljø- og Fødevarerklagenævnet har ved afgørelse af 18. marts 2020 afvist at behandle én af klagerne på grund af manglende klageberettigelse.⁵ Miljø- og Fødevarerklagenævnet træffer separat afgørelse i alle fire klagesager.

2. Sagens oplysninger

2.1 Projektområdet

Baltic Pipe projektets anlæg på land omfatter etablering af i alt ca. 210 km gasrørledninger. Projektet skal forbinde rørledningen Europipe II i Nordsøen med rørledninger i Polen. Projektets landdele i Danmark etableres på strækningen fra Blåbjerg i Varde Kommune, tværs over Jylland, Fyn og frem til tilslutningspunktet, hvor gasrørledningen fra Østersøen og gasrørledningen på land samles, ca. 250 m før kysten ved Faxe Syd, på Sjælland.

De af klager to omtalte § 3-beskyttede arealer er beliggende få km øst/sydpå for Middelfart. Arealerne kan betegnes som lavbundsarealer, der ligger kystnært ved Ellebæk Vig og i forbindelse med vandløb. Både det vestligste og østligste af arealerne er jf. Danmarks Miljøportal⁶ registreret som beskyttet natur i form af mose, og dækker begge omtrent 1 ha.

⁴ Miljø- og Fødevarerklagenævnets sager 19/06805, 19/06806, 19/06809 og 19/06808.

⁵ Miljø- og Fødevarerklagenævnets sag 19/06808.

⁶ Arealinfo,

<https://arealinformation.miljoportal.dk/html5/index.html?viewer=distribution>

2.2 Natur- og planforhold

Det fremgår af afgørelsen, at projektet vil passere følgende otte Natura 2000 områder:

- Blåbjerg Egekrat, Lyngbos Hede og Hennegårds Klitter (N83/H72)
- Kallesmærsk Hede (N84/H73/F56)
- Svanemosen (N226/H250)
- Lillebælt (N112/F47/H96)
- Odense Å med Hågerup Å, Sallinge Å og Lindved Å (N114/H98)
- Suså, Tystrup-Bavelse Sø, Slagmosen, Holmegårds Mose og Porsmosen (N163/H194)
- Søer ved Bregentved og Gisselfeld (N161/F101/H142)
- Præstø Fjord (N168/H147/F89)

Habitatområde Odense Å med Hågerup Å, Sallinge Å og Lindved Å (N114/H98) er udpeget på grund af væsentlige forekomster af et stort og forholdsvist rent vandløb (3250), der er levested for tykskallet malermusling, havlampret, bæklampret, pigsmørling og odder samt mange forekomster af artsrige kildevæld (7220) og rigkær (7230).

På udpegningsgrundlaget er desuden overdrev og krat på mere eller mindre kalkholdig bund (6210), artsrige overdrev eller græsheder på mere eller mindre sur bund (6230) samt kilder og væld med kalkholdigt (hårdt) vand (7220).

2.3 Den påklagede afgørelse

Miljøstyrelsen har ved sin afgørelse af 12. juli 2019 meddelt Energinet tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25 for Baltic Pipe-projektets landdel fra Houstrup Strand til Faxe Syd tilslutningspunktet.

Det er ved afgørelsen lagt til grund, at projektet i sin helhed er omfattet af miljøvurderingslovens bilag 1, punkt 16.a om rørledninger med en diameter på over 800 mm og en længde på over 40 km til transport til af gas, olie og kemikalier. Projektet er derfor omfattet af krav om miljøvurdering og VVM-tilladelse, før projektet kan realiseres.

Tilladelsen bygger på forudsætninger om, at gasrørledningen og de tilhørende anlæg sker i overensstemmelse med den projektbeskrivelse, der har dannet grundlag for miljøkonsekvensrapportens vurdering af de mulige miljøpåvirkningers art, omfang og væsentlighed.

Afgørelsen er vedlagt en konsekvensvurdering, som viser, at projektet ikke vil skade de arter og naturtyper, der er på udpegningsgrundlaget for Natura 2000-områderne, og at projektet heller ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområder for de dyrearter, der er optaget i habitatdirektivets bilag IV.

Tilladelsens afsnit 1.4 indeholder en beskrivelse af de afværgeforanstaltninger, som Energinet har indarbejdet i projektet med henblik på at mindske eventuelle påvirkninger af projektet på omgivelserne. Afværgeforanstaltningerne udgør ifølge tilladelsen en integreret del af projektet. De følgende afværgeforanstaltninger er relevante for Miljø- og Fødevarerklagenævnets prøvelse i denne sag:

”13. Bilag IV-arter

a. I forhold til birkemus tages følgende afværgeforanstaltninger i brug i nødvendigt omfang:

- 1) Arbejdsbælte reduceres til mellem 10 og 20 meter i de områder, hvor det er vurderet relevant.
- 2) Visuel inspektion af ledningsgrav inden arbejdets begyndelse om morgenen
- 3) Høslet og afrømning af muld inden anlægsarbejdet igangsættes.
- 4) Muldafrømning skal ske i perioder hvor dyrene påvirkes mindst. 15. maj til 15. juni og 1. til 30. september
- 5) Ledningsgrav er åben kortest mulig tid.
- 6) Opstilling af brædder i ledningsgraven, så dyrene har mulighed for at kravle op.

b. I forhold til hasselmus tages følgende afværgeforanstaltninger i brug i nødvendigt omfang:

- 1) Arbejdsbælte reduceres til 10 meter i de områder, hvor det er vurderet relevant.
- 2) Udlægning af kvasbunker.
- 3) Genplantning med bærbuske og anden hasselmusvenlig vegetation.
- 4) Træfældning skal ske i perioder hvor dyrene påvirkes mindst. 1. maj til 30. juni og 1. til 31. oktober
- 5) Nøje planlægning af arbejdsbælte så skovbryn så vidt muligt ikke påvirkes.
- 6) Opstilling af brædder i ledningsgraven, så dyrene har mulighed for at kravle op.

c. I forhold til flagermus tages følgende afværgeforanstaltninger i brug i nødvendigt omfang:

- 1) Arbejdsbælte reduceres til 10 meter i de områder, hvor det er vurderet relevant.

- 2) Nøje planlægning af arbejdsbælte så gamle træer så vidt muligt ikke påvirkes.
- 3) Træfældning i perioder hvor dyrene påvirkes mindst. Sidst i august til midt i oktober eller slutningen af april til begyndelsen af juni. Træer med hulheder må kun fældes i september eller oktober efter aftale med Miljøstyrelsen, jf. Artsfredningsbekendtgørelsen.
- 4) Entreprenør udstyres med retningslinjer for, hvorledes flagermus håndteres, hvis de dukker op i forbindelse med anlægsarbejdet.

d. I forhold til padder tages følgende afværgeforanstaltninger tages i brug i nødvendigt omfang:

- 1) Arbejdsbælte reduceres i de områder, hvor det er vurderet relevant.
- 2) Visuel inspektion af ledningsgrav inden arbejdets begyndelse om morgenen
- 3) Anlægsarbejde i perioder hvor dyrene påvirkes mindst. Stor vandsalamander: 1. november til 31. januar og 1. maj til 1. juli. Spidssnudet frø og løgfrø: 16. oktober til 14. marts. Springfrø: 1. november til 31. januar
- 4) Etablering af erstatningsbiotoper
- 5) Ved retablering af levesteder sikres strukturel variation.
- 6) Paddehegn.
- 7) Ledningsgrav er åben kortest mulig tid i vandringsperioder.
- 8) Tilbagepumpning af vand i forbindelse med dræning af ledningsgraven.
- 9) Opstilling af brædder i ledningsgraven, så dyrene har mulighed for at kravle op.”

Vilkårene for § 25-tilladelsen fremgår af afsnit 3. Det er ifølge afsnitets indledning en forudsætning for tilladelsen, at Energinet etablerer og driver projektet inden for de fysiske og miljømæssige rammer og forudsætninger, som fremgår af miljøkonsekvensrapporten, og herunder sikrer gennemførelse af de afværgeforanstaltninger, der er anført i afsnit 1.4. Tilladelsen indeholder følgende vilkår, som er relevante for Miljø- og Fødevarerklagenævnets prøvelse i denne sag:

”Bilag IV arter

11. Inden anlægsarbejdet påbegyndes skal Energinet indhente opdateret viden om de konkrete forekomster af rødlistede og/eller fredede arter i området for at optimere anvendelsen af afværgeforanstaltninger.

12. Hvis der udføres anlægsarbejder inden for områder, hvor der potentielt findes bilag IV-arter og inden for de relevante bilag IV-arters aktive perioder, skal det ske med afværgende eller kompenserende tiltag, som sikrer, at den økologiske funktionalitet opretholdes.”

2.4 Beskrivelse af projektet

Af afgørelsen fremgår det, at gasrørledningen og de tilknyttede anlæg placeres, så de i størst mulig grad undgår at påvirke mennesker, sårbar

natur mv., ligesom selve anlægsarbejderne omkring gasrørledningen generelt vil have en begrænset geografisk udbredelse. Anlægsaktiviteterne vil på den enkelte lokalitet vare ca. 2-3 måneder. Det oplyses dog, at anlægsperioden kan være længere, såfremt det er nødvendigt at benytte særlige anlægsmetoder, eksempelvis ved krydsning af sårbar natur.

Foruden selve gasrørledningen etableres der et antal linjeventilstationer langs projektstrækningen med det formål, at afspærre gassen i ledningen i sektioner i tilfælde af reparationsarbejder. Nogle af linjeventilstationerne har samtidigt mulighed for at afsende og modtage såkaldte rensegrise, der benyttes til inspektion og rensning af gasrørene. Linjeventilstationerne er generelt på 1500 m² og indrettes med afskærmende beplantning.

Ydermere etableres der en modtageterminal i Nybro, hvor trykket i gasrørledningen sænkes, inden gassen føres videre tværs over Danmark. Modtageterminalen etableres inden for det eksisterende gasanlæg i Nybro, i hvilken forbindelse der ligeledes opføres en ny servicebygning med tre 20 m høje skorstene samt andre anlæg, der svarer til de eksisterende.

Videre bygges der en ny kompressorstation ved Everdrup i Næstved Kommune, idet trykket af gas skal øges igen inden det sendes fra Danmark over Østersøen. Kompressorstationen opføres med op til fire kompressorenheder. Det står beskrevet, at kompressorstationen i Everdrup skal bruge strøm til at drive kompressorerne, der hæver trykket i gasrørledningen, og derfor etableres en transformerstation i den sydlige del af området.

2.5 Miljøkonsekvensrapporten

Miljøstyrelsen har i november 2017 modtaget en anmeldelse efter miljøvurderingsreglerne for projekt Baltic Pipe fra Energinet som bygherre for projektet.

Projektet har i perioden fra den 21. december 2017 til den 22. januar 2018 været i offentlig høring, hvor der blev indkaldt ideer og forslag til indholdet af miljøkonsekvensrapporten. Derudover er der i samme periode afholdt seks informationsmøder om projektet. På baggrund af nogle projektændringer blev der i perioden fra den 18. juni 2018 til den 6. juli 2018 gennemført en supplerende første offentlighedsfase.

Energinet har på den baggrund ladet udarbejde en miljøkonsekvensrapport af 14. februar 2019. Miljøkonsekvensrapporten har været i offentlig høring i perioden fra den 15. februar 2019 til 12. april 2019.

2.6 Konsekvensvurdering af Natura 2000-områder og bilag IV-arter

Miljøstyrelsen har med udgangspunkt i miljøkonsekvensrapporten udarbejdet sin egen konsekvensvurdering af projektet i henhold til habitatbekendtgørelsen.⁷ Konsekvensvurderingen af 11. februar 2019 indgår i § 25-tilladelsen som et bilag. I det følgende gengives de dele af konsekvensvurderingen vedrørende bilag IV-arter, som er relevante for Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse i sagen.

2.6.1 Birkemus

Det fremgår af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering, at birkemus er undersøgt ved feltundersøgelser af en ekspert i birkemus. De undersøgte lokaliteter er ådale, udyrkede arealer og skovområder. Undersøgelserne omfatter en ekspertgennemgang af lokaliteten inden for projektområdet. Ved gennemgangen har eksperten registreret bevoksninger og strukturer, som vurderes at være potentielle levesteder for arten. Den anvendte fremgangsmåde er ikke anvendelig i forhold til at registrere reelle forekomster.

I forbindelse med konsekvensvurderingen er 28 lokaliteter besigtiget for at vurdere områdets egnethed for birkemus. Af disse blev 19 lokaliteter vurderet at være egnede grupperet på tre delområder i Vestjylland og tre i Østjylland. Det anses næppe for sandsynligt, at der lever birkemus på alle lokaliteterne, hvorfor vurderingerne tager udgangspunkt i forsigtighedsprincippet.

Det oplyses, at der inden for projektområdet er syv lokaliteter fordelt ved Blåbjerg og i Klitplantagen ved Vestjylland, samt 12 lokaliteter i Østjylland, som er mulige levesteder. Det fremgår, at den forventede linjeføring vil påvirke fem af de vestjyske lokaliteter samt 10 af de østjyske lokaliteter. Videre fremgår det, at på én af de påvirkede lokaliteter i Vestjylland og otte i Østjylland forventes særligt egnede delområder for birkemus at blive omfattet af gravningen.

En del af de lokaliteter, som er egnet for birkemus, rummer særligt sårbare delområder, der kan anvendes til rede eller dvale. Et særligt detailkort for de sårbare delområder er vedlagt miljøkonsekvensvurderingen (og Miljøstyrelsens konsekvensvurdering) som kortbilag G. De sårbare delområder er fordelt på 12 lokaliteter.

⁷ Bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af vise arter og tilhørende bilag, som har indgået i behandlingen af sagen.

Det oplyses i konsekvensvurderingen, at kendskabet til birkemus er ringe, da den er svær at registrere, og at det derfor er svært at udtale sig om de lokale bestandes robusthed. Flere forhold peger imidlertid på, at birkemus er en sårbar art, herunder at den formerer sig langsomt med kun ét kuld unger per år, at den forekommer i lave tætheder, og at langt størstedelen af de kendte bestande er isolerede. Derudover lever birkemus i reder i jorden, og er her yderst sårbar over for eksempelvis pløjning eller gravearbejder.

Projektet vil ifølge konsekvensvurderingen enten kunne påvirke birkemus, ved at birkemus falder i ledningsgraven, eller ved at overvintrings- eller ynglesteder graves væk. Kørsel med maskiner vurderes ikke at udgøre en væsentlig påvirkning, da birkemus er nataktive, og marktrykket fra anlægsmaskinernes larvefødder er så lavt, at rederne heller ikke påvirkes.

Påvirkningen af reder vurderes at være særlig stor og sandsynlig på tre lokaliteter langs Åkær Ådal (den sydlige del af lokalitet 92 og lokaliteterne 104 og 105). Navnlig på lokalitet 105 vurderes et overdrev langs Drabæks Mølleå at være højpotentielt redested for birkemus. Hele den omgivende lokalitet ligger endvidere i god forbindelse med det kendte fund ved Åkær Å, og forekomst af arten vurderes at være meget sandsynlig. På konsekvensvurderingens kortbilag ses den forventede linjeføring at passere hen over det sårbare område, som overdrevet udgør.

Videre fremgår det, at lokaliteter ved Gesten Skov endnu ikke er blevet undersøgt for birkemus. Undersøgelser vil ifølge rapporten blive foretaget i sommeren 2019 med sigte på at konkretisere eventuelle afværgeforanstaltninger.

Konsekvensvurderingen beskriver endvidere de forudsatte afværgeforanstaltninger. Der udføres således visuel inspektion af ledningsgraven inden arbejdets begyndelse om morgenen, hvis ledningsarbejdet gennemføres i artens aktive periode fra 1. maj til 31. oktober. Det sikres også, at ledningsgraven dækkes til, så snart anlægsarbejderne er færdige samt, at eventuelle mus, der falder i ledningsgraven, får mulighed for at kravle op ad brædder eller lignende, der placeres med jævne mellemrum. På en af lokaliteterne langs Åkær Ådal (lokalitet 105) minimeres omfanget af gravning og muldafrømning på arbejdspladsen. Ved gravearbejder i de særligt sårbare delområder inden for lokaliteterne er det nødvendigt at afrømme muld over selve ledningsgraven et stykke tid inden anlægsar-

bejdet sættes i gang. Det fremgår, at muldafrømning skal ske i perioderne mellem 15. maj og 15. juni eller 1.-30. september. Muldafrømning af de øverste 5-10 cm gør arealet uegnet for birkemus og minimerer risikoen for, at der er birkemus til stede, når selve gravearbejdet starter.

Samlet vurderer Miljøstyrelsen, at der ved passende brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger, ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i birkemusens yngle- og rasteområder.

2.6.2 *Hasselmus*

Det fremgår af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering, at Hasselmus har lokal udbredelse i Østjylland, Sydfyn og på Sjælland. Hasselmusens bevaringsstatus er efter det oplyste stærkt ugunstig, og arten vurderes derfor meget sårbar over for påvirkninger af sine levesteder. Hele projektområdet oplyses at være screenet af en dansk ekspert i hasselmus i forhold til den kendte udbredelse af arten. På det grundlag er det konkluderet, at projektet ikke kan medføre væsentlige påvirkninger af hasselmus i Jylland og på Fyn, da projektområdet ligger på stor afstand af kendte bestande.

Hasselmus er ifølge konsekvensvurderingen undersøgt ved feltundersøgelser af en ekspert i hasselmus. Ved gennemgangen har eksperten registreret bevoksninger og strukturer, som vurderes at være potentielle levesteder for arten. I det omfang det er muligt, er sommerreder eller andre spor registreret. Kun områder, som gasrørledningen eller elkablet etableres i, vurderes at kunne blive påvirket, mens en påvirkning på nærliggende lokaliteter (mere end 10 m væk) vurderes at kunne udelukkes, da arten langt overvejende spredes i bevoksninger (levende hegn, krat og skove).

Om projektets påvirkning af hasselmus fremgår det navnlig, at arten er sårbar over for anlægsarbejde på deres levesteder. Specielt sommerperioden (1. juli-30. september) er kritisk. Træfældning eller buskrydning vil således kunne have store konsekvenser, hvis ungekuld af hasselmus går tabt. Arten har en meget lav effektiv populationstæthed og yngler normalt kun én gang årligt. En bestand af arten er således væsentlig mere sårbar i tilfælde af mislykket yngel end de fleste andre småpattedyr. Anlægsarbejde på levesteder i hasselmusens vinterdvaleperiode (1. november-30.april) vurderes dog også at kunne være problematisk, da hasselmus overvintrer i reder i jorden. Vinterperioden er dog mindre problematisk end sommerperioden. Det er således fjernelse af vegetationen, som arten

anvender, og ikke den efterfølgende kørsel eller gravearbejde, som er problematiske for arten.

I alt fem lokaliteter i projektområdet for henholdsvis gasledningen og elkablet er vurderet egnet for hasselmus. Alle de egnede lokaliteter er en del af et større skovkompleks nord for Everdrup.

En af lokaliteterne er Denderup Vænge (lokalitet 5), hvor der i forbindelse med tidligere undersøgelser er fundet både levende hasselmus og reder.

På en anden lokalitet ved Tågeskov Hestehave (lokalitet 41228) fremgår det af konsekvensvurderingen, at gasledningen vil gennemskære de levende hegn syd for Tågeskov Kohave, som forventes at udgøre spredningskorridorer for hasselmus og eventuelt levesteder. Afhængig af placering af adgangsvej til kompressorstationen ved Everdrup vil denne også gennemskære de levende hegn. Efter anlægsarbejder kan der genetableres vegetation, som er egnet for arten, undtagen indtil 2 meter fra gasrørledningen. Påvirkningen vurderes som væsentlig, selvom lokaliteten fremover i en længere periode vurderes at være bedre egnet, grundet ny og mere hasselmusvenlig vegetation.

Der beskrives i konsekvensvurderingen endvidere en række afværgeforanstaltninger. Ved krydsning af de levende hegn på blandt andet lokalitet 41228 reduceres arbejdsbæltet således til 10 m. Fældning af træerne vil ske i maj, juni eller oktober uden for yngleperioden. Hvis det kan aftales med den lokale lodsejer, bliver der efter endt anlægsarbejde plantet hassel og bærbuske i arbejdsbæltet, dog under hensyntagen til elkabel og gasrørledningens afstandskrav. Konsekvensvurderingen fremhæver med henvisning til forvaltningsplan for hasselmus eg, ask, hassel, kvalkved, slåen, hvidtjørn, alm. gedebled, hyld, røn, fuglekirsebær og almindelig hæg. Endelig vil der blive udlagt kvasbunker mindst tre måneder inden de første træfældninger, så der skabes alternative overnatningsmuligheder i anlægsperioden. Den nye kompressorstation sydvest for Tågeskov Hestehave og vest for lokalitet 41228 bliver omkranset af et beplantningsbælte. Beplantningsbæltet vil hovedsageligt bestå af løvfældende træer, buske og større urter. Beplantningsbæltet vil grænse op til Tågeskov Hestehave, og hasselmus vurderes derfor at kunne sprede sig til beplantningsbæltet, således at der skabes et nyt levested for arten.

Samlet vurderes det, at der ved passende brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger, ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i hasselmusens yngle- og rasteområder.

2.6.3 Flagermus

I forhold til flagermus fremgår det af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering, at arten er eftersøgt ved kortlægning af potentielle yngle- og raste-træer, dvs. ældre træer med hulheder og råd, som dyrene kan opholde sig i. Der er fundet egnede træer på 15 lokaliteter i Østjylland, fire på Fyn, fire på Sjælland og to for elkabel til Haslev. En del af disse forventes friholdt for påvirkning af den forventede linjeføring, men det kan ikke på alle lokaliteter udelukkes, at flagermusene vil påvirkes, som følge af fældning af egnede træer.

Det fremgår endvidere, at skovområder, levende hegn, moser med gamle træer m.m. er blevet besigtiget for at vurdere, hvor egnede levesteder for flagermus findes i projektområdet. Der er ikke gennemført lytninger om aftenen, men udelukkende vurderet på forekomst af egnede strukturer, som især er ældre træer med hulheder, sprækker og løs bark, hvor flagermus kan raste eller yngle. Det oplyses, at vurderingerne er lavet ud fra forsigtighedsprincippet og under hensyntagen til bevarelse af den økologiske funktionalitet.

Miljøstyrelsen har vurderet, at der er størst sandsynlighed for en påvirkning, når der fældes gamle træer i løvskov, levende hegn og i skovbryn. Særligt sydvendte skovbryn, hvor solen opvarmer træerne, kan rumme egnede lokaliteter for flagermus. Hvorvidt flagermusegnede træer fældes eller ej, afhænger af den kommende detailprojektering.

Hvorvidt påvirkningen skader den økologiske funktionalitet, afhænger ifølge konsekvensvurderingen af, om træerne faktisk anvendes af flagermus, og hvilken art der er tale om. Bestande af de mere almindelige arter vil således være mindre sårbare, særligt i lyset af, at de alle vurderes at have en gunstig bevaringstilstand. Hvis der er områder, som anvendes af sjældnere flagermus, kan en påvirkning dog ikke udelukkes. Da det ydermere kan tage mange år før et nyt træ, som kan anvendes af flagermus, vil være til stede, vurderes fjernelse af ældre træer at være noget, der skal minimeres i størst muligt omfang.

Vedrørende afværgeforanstaltninger i forhold til flagermus fremgår det af konsekvensvurderingen, at de muligt påvirkede lokaliteter vil blive søgt friholdt. Dette kan for eksempel ske ved at tilpasse linjeføringen i forbin-

delse med detailprojekteringen eller ved at minimere bredden af arbejdsbæltet. Hvis dette ikke kan lade sig gøre, vil arbejdsbæltet og ledningsgraven søges placeret, så ældre træer i mindst muligt omfang får ødelagt rødder i ledningsgraven eller skal fældes, fordi de er placeret i arbejdsbæltet. Hvis det viser sig, at træer, der er egnede for flagermus, skal fældes, vil træerne blive fældet om natten i perioder, hvor der ikke er ynglende eller overvintrende flagermus, dvs. i perioderne sidst i august til midt i oktober eller slutningen af april til begyndelsen af juni. Hvis træerne har hulheder, vil fældningen ske i september eller oktober. Det vil blive vurderet, hvorvidt en fældning vil påvirke bestandene, idet man fratager dem konkrete levesteder. I forlængelse heraf skal det vurderes, om fældede træer eller stammer inklusiv store grene vil kunne flyttes og dermed stadig være brugbare levesteder en årrække frem. Det vil i denne henseende blive vurderet, om de egnede træer har betydning for hele bestanden, eller om der kan være andre egnede træer i nærheden, som flagermusene kan benytte. Såfremt der undervejs i anlægsfasen konstateres flagermus i træer, der skal fældes, indstilles arbejdet, indtil de nødvendige afværgeforanstaltninger er gennemført. Bygherre sikrer, at entreprenører har retningslinjer for, hvorledes man forholder sig, hvis man støder på flagermus under arbejdet.

Det vurderes samlet set, at der ved brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i flagermusenes yngle- og rasteområder, idet man med disse vil tilpasse tidspunktet for fældning af træer.

2.7 Klagers indhold

Klager har anført, at rørlægningen ikke i tilstrækkelig grad tager hensyn til en række konkrete naturområder beskyttet i medfør af naturbeskyttelseslovens⁸ § 3 på klagers ejendom og det tilstødende Natura 2000-område, hvor et arbejdsbælte på 30 m vil påvirke områderne negativt. De i tilladelsen fastsatte vilkår om genetablering opvejer ifølge klager ikke indgrebet.

Videre har klager anført, at der ikke er taget tilstrækkelig hensyn til landskabspåvirkning og rekreative værdier ved placeringen af gasrørledningen og linjeventilstationen i Svenstrup.

Med henvisning til sin produktionsejendom har klager anført, at en sikkerhedszone på 40 m om gasrørledningen, som den i tilladelsen fastsatte, vil give store logistiske udfordringer mellem produktionsejendommene

⁸ Lovbekendtgørelse nr. 240 af 13. marts 2019 om naturbeskyttelse.

og markdriften. Klager mener i øvrigt, at dybden, som røret lægges i, er utilstrækkelig og med fare for skader ved drift af markerne.

Efter klagers opfattelse er placeringen af linjeventilstationen uhensigtsmæssig, idet der findes andre alternativer, hvor stationen bedre ville kunne indpasses i landskabet. Med henvisning til miljøkonsekvensrapporten har klager desuden påpeget, at mange af de andre linjeventilstationer er placeret i tilknytning til eksisterende beplantning. Klager er desuden uforstående over, at forslag til anden placering indsendt ved høringsvar ikke er blevet hørt.

Endeligt har klager anført, at der mangler afklaring i forhold til erstatningen og kompensation for de forringelser, som projektet medfører i anlægs- og driftsfasen.

2.8 Miljøstyrelsens bemærkninger til klagen

Miljøstyrelsen har den 6. september 2019 til klagen bemærket, at påvirkningen af de § 3-beskyttede områder er behandlet i miljøkonsekvensrapporten, hvor der også er anført hvilke konkrete hensyn, der er varetaget og specifikke foranstaltninger, der tages i brug for at begrænse påvirkningerne. Miljøstyrelsen har i forbindelse hermed henvist til de i tilladelsen fastsatte vilkår og afværgeforanstaltninger herom. Heraf fremgår det bl.a., at arbejdsbæltet skal reduceres, så det maksimalt har en bredde på 15-20 m ved krydsning af beskyttet natur.

Det er på den baggrund styrelsens vurdering, at de eventuelle påvirkninger, som projektet måtte påføre de omtalte naturområder, vil være begrænsede og genoprettelige inden for en acceptabel årrække.

For så vidt angår projektets berøring med det konkrete naturområde "Natura 2000 Lillebælt", har Miljøstyrelsen bemærket, at dette er indgået i vurderingen af projektet i miljøkonsekvensrapporten og Miljøstyrelsens habitatvurderingsnotat. Miljøstyrelsen har hertil bemærket, at linjeføringen er placeret så hverken anlægsarbejderne eller driften kan påvirke området væsentligt.

Miljøstyrelsen har desuden påpeget, at aktiviteter, der påvirker § 3-beskyttede områder forudsætter en tilladelse/dispensation efter naturbeskyttelsesloven, hvorved Middelfart Kommune i forbindelse med en ansøgning om de konkrete aktiviteter vil fastsætte de nødvendige krav til gennemførelsen.

For så vidt angår klagepunktet om manglende hensyntagen til landskabspåvirkning og rekreative værdier ved placering af ventilstationen har Miljøstyrelsen bemærket, at den valgte placering er valgt ud fra tekniske krav og den løbende dialog, som bygherre har haft ned lodsejere og Middelfart Kommune. Videre har Miljøstyrelsen bemærket, at klagers høringssvar blev behandlet i forbindelse med den samlede behandling af høringssvarende, ligesom bygherre har oplyst, at klager bliver inddraget i det videre arbejde med tilpasningen af linjeventilstationen på ejendommen.

Til klagepunktet om, at projektet vil medføre store logistiske problemer for klager har Miljøstyrelsen bemærket, at linjeføringen er valgt ud fra en lang række parametre, som f.eks. lodsejernes ønsker, nærhed til boliger og byområder, naturområder, kommunalt planlagte områder samt områder med jordforurening. Hertil har Miljøstyrelsen bemærket, at gasledningen lægges parallelt med det eksisterende 400 kV kabelanlæg i området, for at begrænse omfanget af de samlede restriktioner på de berørte ejendomme mest muligt.

Videre har Miljøstyrelsen bemærket, at justeringerne af sikkerhedszonen som udgangspunkt kun kan ske inden for den 50 m bufferszone, som arealreservationen i landsplandirektivet muliggør. En ændring herudover vil kræve en særskilt stillingtagen i forhold til landsplandirektivet, hvilket er uden for Miljøstyrelsens kompetenceområde.

Det bemærkes i øvrigt, at anlægget placeres og indrettes i overensstemmelse med de gældende afstandsregler i lovgivningen, og de aktiviteter der foregår i området. Røret lægges i en dybde, så almindelig landbrugsdrift kan foregå som hidtil, ligesom ledningens udformning og sikkerhedsklasse skal tilpasses de konkrete forhold i området, som skal godkendes sikkerhedsmæssigt af Arbejdstilsynet efter gældende bestemmelser på området.

I forbindelse med anlægsarbejdet har Miljøstyrelsen medgivet, at der vil være gener i forbindelse med driften, men at arealerne vil blive retableret, således driften efterfølgende kan foregå uforstyrret. Herom har Miljøstyrelsen oplyst, at der vil blive ydet erstatning og godtgørelse i medfør af aftaler med bygherre eller i forbindelse med ekspropriation. Dette vil reguleres i detailprojekteringen eller i ekspropriationskommissionens forretning.

Endeligt bemærkes det, at forhold vedrørende ekspropriation, tinglysning og gæsteprincippet ikke er reguleret i miljøvurderingsloven.

2.9 Nye oplysninger under sagens behandling

Ved brev af 26. juni 2020 har Miljø- og Fødevareklagenævnet anmodet Miljøstyrelsen om at besvare en række spørgsmål i relation til projektet og de foretagne vurderinger, herunder i relation til bilag IV-arter.

Miljøstyrelsen har som svar på spørgsmålene ved brev af 7. oktober 2020 blandt andet oplyst, at miljøvurderingen af Baltic Pipe er foretaget ud fra en forudsætning om, at rørledningen nedlægges inden for et nærmere defineret tracé på 50 m på begge sider af den forventede linjeføring. Denne tilgang er valgt, da den endelige detailprojektering og dermed præcise placering af rørledningen ikke var kendt på tidspunktet for miljøvurderingen.

Såfremt rørledningen placeres uden for tracéet, betragtes det som en ændring af projektet, som skal vurderes i henhold til miljøvurderingsloven. Af vilkår 12 i § 25-tilladelsen fremgår, at hvis der udføres anlægsarbejder inden for områder, hvor der potentielt findes bilag IV-arter og inden for de relevante bilag IV-arters aktive perioder, skal det ske med afværgende eller kompenserende tiltag, som sikrer, at den økologiske funktionalitet opretholdes.

Miljøstyrelsen har vurderet, at det med de stillede vilkår og miljøvurderingslovgivningens regler for projektændringer er sikret, at ændringer i traceføringen ikke vil være til skade for miljøet.

Det oplyses desuden, at der i forbindelse med Miljøstyrelsens besvarelse af Miljø- og Fødevareklagenævnets spørgsmål er indhentet oplysninger fra Energinet.

Vedrørende flagermus fremgår det under besvarelsen af spørgsmål 2, at Energinet har oplyst, at fastlæggelsen af linjeføringen har medført, at der har kunnet foretages mere konkrete besigtigelser af levende hegn for at afdække tilstedeværelsen af træer med hulheder. Det har efterfølgende medført udpegning af flere lokaliteter, som i sommeren 2020 undersøges for tilstedeværelsen af flagermus. Disse undersøgelser vil danne grundlag for tilpasning og konkretisering af afværgeforanstaltningerne.

Videre fremgår, at fastlæggelse af adgangsvejen til kompressorstation har betydet, at afværgeforanstaltningerne er revurderet og tilpasset med bi-

stand fra en biolog, der har været inddraget som hasselmusekspert ved udarbejdelse af miljøkonsekvensvurderingen. Som eksempel herpå er nævnt krydsning af levende hegn, hvor der er blevet indskrevet en øget brug af hasselmusvenlig vegetation ved reetableringen og præcisering i udlægning af kvasbunker som skjul for hasselmus.

Ligeledes har konkretisering af placering og omfang af arbejdsarealer betydet, at der flere steder har vist sig behov for yderligere plads. Dette har i næsten alle tilfælde været muligt at planlægge på jord i omdrift. Dog er der ved et overdrev i Kolding Ådal, hvor birkemus også er registreret, vist sig behov for ændringer i arbejdsarealernes placering og udstrækning, hvilket har betydet, at valg af afværgeforanstaltninger er blevet genvurderet i samarbejde med en fagperson, der har været inddraget som birkemus- og flagermusekspert ved udarbejdelse af miljøkonsekvensvurderingen. Det har medført den ændring, at vækstlaget nu fjernes i større plader og lægges bort. Materialet vandres efter behov og efter endt anlægsarbejde lægges pladerne tilbage. Metoden er ifølge Energinet afprøvet og kan give gode resultater, særligt hvis arbejdet udføres i vinterhalvåret.

På grund af de ændrede krav til arbejdsarealerne og de opfølgende undersøgelser, fund af birkemus samt at arbejdstidspunktet på nuværende tidspunkt ikke er afklaret, har Energinet besluttet at etablere erstatningsbiotoper, der kan sikre den økologiske funktionalitet. Erstatningsbiotoperne vil blive etableret inden anlægsarbejdet påbegyndes.

Miljøstyrelsen har på baggrund af ovenstående vurderet, at Energinet med den viden, der er tilgængelig og de afværgetiltag, der er foretaget og indsættes løbende, kan dokumentere, at vilkår 11 og 12 efterleves i § 25-tilladelsen.

Under besvarelsen af spørgsmål 5 oplyses det, at vurderingerne af bilag IV-arterne er foretaget ud fra lokale konkrete bestande. Feltundersøgelser af padder, birkemus, hasselmus og flagermus er foretaget inden for en afstand af op til 400 m fra gasrørledningen.

For så vidt angår hasselmus, fremgår det under besvarelsen af spørgsmål 6 om en lokalitet ved Tågeskov Hestehave (lokalitet 41228), at denne udgøres af to læhegn vest for Rønnedevej, som leder fra skoven og mod syd. Læhegnene gennemskæres to forskellige steder af gasrørledningen og adgangsvejen/grusvejen til kompressorstation.

Det oplyses, at lokaliteten i flere omgange er undersøgt af en biolog, og den vurderes primært at blive benyttet som mulig spredningskorridor.

Det oplyses videre, at der er udlagt kvasbunker uden for arbejdsområdet for at gøre disse områder mere egnede til redebygning og dermed reducere risikoen for, at hasselmus benytter de områder, hvor der skal fjernes træer, buske og anden vegetation. Efterfølgende vil der blive plantet hasselmusvenlig vegetation.

Hvor gasrørledningen krydser levende hegn, vil der efterfølgende blive plantet buske, således at hullet lukkes, og det levende hegn fremstår ubrudt. Ved grusvejen vil der blive plantet buske over en strækning på 25 m på hver side af vejen ved krydsninger af de levende hegn. Dette tiltag vil ifølge Energinet fastholde hasselmusens muligheder for at krydse grusvejen, selvom den brydes af en grusbelægning.

Ved plantning med hasselmusvenlig vegetation og efter én vækstsæson, vurderes de levende hegn at have samme kvalitet som levested, sammenlignet med forholdene før anlægsarbejdet.

I forbindelse med etableringen af kompressorstationen skal anlægget omplantes af et 15-30 m bredt beplantningsbælte. De arter, som skal benyttes i beplantningsbæltet og deres indbyrdes sammensætning, imødekommer de anbefalinger til hasselmusvenlig vegetation, som er givet af biologen, samt af Næstved Kommune og af Danmarks Naturfredningsforening. Det betyder ifølge Energinet, at de tilplantede arealer omkring kompressorstationen efter en årrække potentielt kan danne en egnet habitat for hasselmusen.

Om en anden lokalitet ved Denderup Vænge (lokalitet 5) oplyses det, at der er tale om et skovområde, der udgør et kendt levested for hasselmus, og som krydses af en el-ledning. Det er planlagt, at Denderup Vænge underbores. Denne fremgangsmåde betyder ifølge Energinet, at der kan være behov for at anlægge mindre arbejdspladser på omtrent 30 m². For at fastlægge placering og omfang af arbejdspladserne er det planlagt, at der foretages en besigtigelse med deltagelse af Energinet og biologen.

Med den planlagte anlægsmetode og forudgående fælles besigtigelse vurderes det, at den økologiske funktionalitet for hasselmus vil være opretholdt på mindst samme niveau efter endt anlægsarbejde.

For så vidt angår birkemus, beskrives blandt andet en række afværgeforanstaltninger i området ved Åkær Ådal (lokalitet 104 og 105), hvor gasrørledningen skal nedgraves. Det fremgår, at vegetationen vil blive fjernet i store plader og lagt til side. Da anlægsarbejdet kan forventes at tage flere uger, kan det ifølge Energinet være nødvendigt at vande det materiale, der lægges til side. Efter endt anlægsarbejde bliver materialet lagt tilbage. Ved denne fremgangsmåde forventes plantesamfundets artssammensætning og struktur at opnå samme kvalitet som inden anlægsarbejdet, inden for et år. Det oplyses i tilknytning hertil, at metoden er afprøvet og kan give gode resultater, om end den kan give mindre gode resultater, såfremt arbejdet foregår i vækstsæsonen.

Efter endt anlægsarbejde vil jorden over gasrørledningen have en anden struktur end i naboområderne. Eksisterende musegange vil være ødelagte, og jordens struktur vurderes muligvis ikke velegnet til at bygge yngle- og/eller vinteropholdsreder i. På baggrund heraf vurderes det som sandsynligt, at den gennemgravede jord kan være flere år om at opnå samme kvalitet som tidligere.

Birkemus er ifølge Energinet ikke kendt for at have cykliske svingninger i bestandstætheden og har generelt en lav reproduktionsrate i forhold til andre smågnavere. Det betyder, at de enkelte individer har forholdsvis stor betydning for bestanden, hvilket også afspejler sig i valg af afværgeforanstaltninger, der har sigte på at undgå, at dyrene dør, særligt ved ødelæggelse af yngle- eller overvintringsreder. Inden anlægsarbejdet forsøges dyrene presset bort ved at gøre arealerne mindre egnede ved høst og senere bortskræling af de øverste jordlag. Der arbejdes kun i dagtimerne, hvor birkemus har deres primære aktivitetsperioder i de mørke timer. Desuden vil den åbne ledningsgrav blive forsynet med brædder, hvor mus og andre dyr har mulighed for at kravle op. Effektiviteten ved denne metode kendes ikke, hvorfor den suppleres med visuel gennemgang af ledningsgraven hver morgen, inden arbejdet går i gang. Her vil smågnavere og andre dyr blive samlet sammen og sluppet fri et stykke bort fra ledningsgraven.

Videre fremgår det af høringssvaret, at det påvirkede areal har en udstrækning på omtrent 6.000 m², og at det muligvis vil være indtil flere år om at opnå en passende kvalitet til placering af birkemusreder. Der er indgået mundtlige aftaler om erstatningsarealer på henholdsvis 8.000 m² og 5.800 m² med to lodsejere i afstande af 200 og 500 m fra de påvirkede områder.

Erstatningsarealerne har både fugtige og mere tørre partier, og de indeholder græs og urter. Arealerne vurderes ikke tidligere at have været levested for birkemus grundet dyrkning og gentagne høstet. Der indgås skriftlige aftaler med lodsejerne om, at arealerne lades urørte og overgår til naturlig succession. Arealerne fremstår ved aftalernes indgåelse med kort vegetation og vurderes at kunne udvikle sig til et velegnet levested i løbet af den kommende vækstsæson.

Kolding Ådal og Åkær Ådal udgør tilsammen et stort ådalsområde, der strækker sig over flere kilometer. Der er tale om et stort sammenhængende leveområde, hvor birkemus vurderes at have gode raste-, yngle- og fourageringsområder til rådighed, samt gode muligheder for at bevæge sig mellem de foretrukne levesteder. Det er ifølge Energinet sandsynligt, at områdets birkemus inden for kort tid vil finde og benytte erstatningsbiotoperne og således sandsynliggøre, at områdets økologiske funktionalitet er mindst lige så god efter etableringen af gasrørledningen, som inden projektets start.

Det er Miljøstyrelsens vurdering, at med den viden, der er tilgængelig, og de tiltag, der vil blive foretaget, vil potentielle skader på berørte bilag IV-arter blive afværget, og at den økologiske funktionalitet opretholdes.

Under besvarelsen af spørgsmål 7 fremgår det med henvisning til oplysninger fra Energinet, at linjeføringen i området nær Everdrup, syd for Tågeskov Hestehave, gennemskærer levende hegn, som ikke kan udelukkes at være spredningskorridor for hasselmus. Det samme er gældende for placering af adgangsvejen til kompressorstationen i området.

Forud for igangsætning af anlægsarbejdet i området syd for Tågeskov Hestehave blev der i oktober 2019 udarbejdet et notat af en ekstern konsulent, med titlen ”Notat vedrørende levevilkår for hasselmus ved etablering af bro ved Krobæk, Everdrup”. Formålet med notatet var blandt andet at belyse anlægsarbejdets betydning for hasselmus og styrkelse af afværgeforanstaltninger.

Notatet medførte blandt andet præcisering af udlægning af kvasbunker, forud for fældning af hegn (oktober 2019), samt planteanvisning ift. genplantning.

Under besvarelsen af spørgsmål 8 fremgår det, at en række afværgeforanstaltningerne på baggrund af yderligere undersøgelser enten er fastholdt, præciseret eller bortfaldet. For så vidt angår birkemus, har de efterfølgende

de undersøgelser i et område nær Lunderskov i Kolding Kommune (Åkær Ådal) betyder, at afværgetiltagene for birkemus er blevet yderligere præciseret eksempelvis med krav i forhold til anlægsarbejdets udførelse og krav om etablering af erstatningsnatur.

Udfaldet af de opfølgende undersøgelser har ifølge Energinet ikke medført ændringer i linjeføringen, men tilpasning af arbejdsbæltet. For eksempel har undersøgelser belyst, at det kan undgås at fælde et gammelt træ lige ved linjeføringen ved at indsnævre arbejdsbæltet i området.

Energinet har konkluderet, at de undersøgelser, der er gennemført og gennemføres i sommeren 2020, har resulteret i en revision af de beskrevne afværgetiltag. Undersøgelserne har ikke medført ændringer i linjeføringen, men derimod en præcisering og tilpasning af afværgevilkår, indsnævring af arbejdsbæltet og krav om etablering af erstatningsnatur.

Under besvarelsen af spørgsmål 9 om, hvorfor der ikke er stillet vilkår vedrørende erstatningshabitatet for birkemus og hasselmus, oplyses det, at Energinet i samarbejde med en biolog har vurderet, at i eksempelvis Denderup Vænge, vil skoven og det konkrete område blive et bedre levested efter anlægsarbejdet, da den mere tætsluttede skov afløses af en rydning, hvor der plantes hasselmusvenlig vegetation. Sidenhen er det besluttet at underbore hele skoven, samt at omfanget af afværgeforanstaltninger revurderes efter en indledende besigtigelse mellem Energinet samt biolog. Seneste udvikling betyder, at det nu er Svennerup Skov, der skal underbores, men Energinet gennemfører som ovenfor beskrevet feltarbejde med henblik på at vurdere behovet for og omfanget af afværgeforanstaltninger.

På baggrund heraf har Energinet vurderet, at de levende hegn efter reetablering med hasselmusvenlig vegetation kan opnå samme kvalitet som spredningsvej inden for én vækstsæson som før anlægsarbejdet.

Energinet har herom tilføjet, at usikkerheder om arbejdsmetoder har været medvirkende til, at brug af afværgeforanstaltninger ikke har været mere konkret beskrevet.

Ved brug af underboringer samt den øvrige vifte af afværgeforanstaltninger vurderes områdets økologiske funktionalitet efter endt anlægsarbejde således at være mindst lige så god som før anlægsarbejdet.

Omkring kompressorstationen etableres også hasselmusvenlig vegetation, og området forventes på sigt at kunne blive et levested for hasselmus. Det er ikke en afværgeforanstaltning i traditionel forstand, da lokaliteten ikke er brugbar som levested for hasselmus, inden anlægsarbejdet igangsættes.

De nærmere undersøgelser udført efter udarbejdelsen af miljøkonsekvensrapporten og udstedelsen af § 25-tilladelse for projektet har vist, at der er behov for etablering af erstatningsbiotoper for birkemus i området ved Åkær Ådal. Energinet har indgået mundtlige aftaler og vil efterfølgende indgå skriftlige aftaler med lodsejere om etablering af to erstatningsbiotoper for birkemus.

Miljøstyrelsen forholder sig under besvarelsen af spørgsmål 10 til, om man har overvejet styrbar underføring, ændret kabeltracé eller andet alternativ i form af mindre indgribende tiltag under arealer med kendte eller egnede yngle- og rasteområder for bilag IV-arter. Hertil har Energinet ifølge Miljøstyrelsen oplyst, at placering af linjeføringen på hele strækningen er tilpasset, så det så vidt muligt undgås at gøre indgreb på arealer med kendte eller egnede yngle- og rasteområder for bilag IV arter. De steder, hvor det ikke kan undgås, at linjeføringen skærer igennem et sådant areal, er det vurderet, om området kan krydses med en opgravningsfri anlægsmetode. Overvejelserne er foretaget i forbindelse med de myndighedsansøgninger, som Energinet har udarbejdet forud for de indhente tilladelser og dispensationer. På de arealer, hvor gasrøret anlægges via en gennemgravning, er der indarbejdet afværgeforanstaltninger for at minimere risikoen for påvirkning af den økologiske funktionalitet.

For de dele af projektet, hvor der anlægges kabler, er underboringer af sårbar natur (såfremt denne ikke kan undgås) en standardprocedure.

Ifølge Energinet er en underboring for en gasrørledning, som er relativt stift og som har en diameter på mellem 0,8 – 1 m, anlægsteknisk udfordrende samt tids- og pladskrævende. I forbindelse hermed har Energinet oplyst, at der udføres lange underboringer ved krydsning af tre Natura 2000 områder, og ved Brænde Ådal på Fyn. Der er her tale om en krydsning af et vandløb med mose, eng og overdrev omkring. Der er samtidigt tale om et vanskeligt terræn med stejl topografi, som er vanskelig at krydse ved gennemgravning.

Videre oplyses det, at opgravningsfri krydsning er teknisk udfordrende og omkostningstung. Derfor anlægges gasrørledningen som udgangspunkt ved gennemgravning på hele strækningen i Danmark. Generelt gælder

desuden, at gennemgravning er mindre følsom over for de i Danmark meget varierende geotekniske forhold end en opgravningsfri metode (f.eks. underboring, -presning eller ramning). Tidsmæssigt kan en gennemgravning af et konkret areal udføres inden for få dage til få uger, mens en egentlig underboring mindst kræver 5-8 ugers arbejde pr. krydsning, samt relativt store arbejdsarealer på begge sider af krydsningen.

Det er på baggrund af ovenstående konkluderet, at gasrørledningen som udgangspunkt anlægges med fokus på at undgå anlæg i arealer med kendte eller egnede yngle- og rasteområder for bilag IV-arter. Der hvor det ikke har været muligt at undgå, er det i hvert enkelt tilfælde vurderet, hvor vidt helt særlige forhold gør sig gældende og betinger en opgravningsfri anlægsmetode. Afværgetiltagene er blevet yderligere præciseret, der hvor gennemgravning fastholdes.

Endvidere oplyses det, at for kabelanlæg er underboringer en hyppigt benyttet standardmetode, hvorfor underboring af sårbare og beskyttede naturområder, levende hegn, veje og ejendomme er almindeligt.

Endelig har Miljøstyrelsen under besvarelsen af spørgsmål 12 om eventuelt andre relevante nye oplysninger anført, at vurderingen af bilag IV-arter sker i overensstemmelse med reglerne på området, da habitatvejledningen giver mulighed for at udskyde vurderingen af skade på bilag IV-arter, efterhånden som man kender projektet mere detaljeret. Styrelsen har vurderet, at Energinet kan dokumentere, at man hidtil har efterlevet vilkår 11 og 12 i § 25-tilladelsen, samt at man løbende med detailprojektering og eventuelle projektændringer justerer afværgetiltag således, at en potentiel skade på bilag IV-arter afværges.

3. Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger og afgørelse

3.1 Miljø- og Fødevareklagenævnets prøvelse

Det fremgår af § 11, stk. 1, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse af en afgørelse til de forhold, der er klaget over. Det fremgår dog af forarbejderne til bestemmelsen,⁹ at nævnet har mulighed for og efter omstændighederne pligt til at inddrage andre forhold end det, der er klaget over, f.eks. spørgsmålet om overholdelse af gældende EU-ret eller grundlæggende forvaltningsretlige grundsætninger.

⁹ Jf. bemærkningerne til § 11 i forslag L44 til Lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet (FT 2016-17).

Det følger endvidere af § 11, stk. 2, i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet, at nævnet kan begrænse sin prøvelse til de væsentligste forhold.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har i denne klagesag fundet anledning til at behandle, om det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for bilag IV-arterne birkemus, hasselmus og flagermus.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke taget stilling til sagens klagepunkter i øvrigt, jf. herved § 11 i lov om Miljø- og Fødevareklagenævnet.

3.2 Miljø- og Fødevareklagenævnets bemærkninger

3.2.1 Den retlige ramme

Miljøvurderingsloven

Formålet med miljøvurderingslovens regler er at sikre, at der gennemføres en vurdering af virkningerne på miljøet som grundlag for beslutningen om at give eller afslå tilladelse til projekttyper, der kan påvirke miljøet væsentligt.

Miljøvurderingsreglerne medfører, at projekter, der kan forventes at få væsentlige indvirkninger på miljøet (VVM-pligtige projekter), ikke må påbegyndes, før myndigheden skriftligt har meddelt tilladelse til at påbegynde projektet.

Bygherren til et VVM-pligtigt projekt skal efter miljøvurderingslovens § 20, stk. 1, udarbejde en miljøkonsekvensrapport, der indeholder en vurdering af projektets virkning på miljøet.

Miljøvurderingsprocessen omfatter bl.a. myndighedens begrundede konklusion om projektets væsentlige indvirkninger på miljøet under hensyntagen til resultatet af myndighedens undersøgelse af de fremlagte oplysninger og myndighedens egen supplerende undersøgelse, jf. miljøvurderingslovens § 5, nr. 5, litra d.

Den kompetente myndighed træffer herefter efter miljøvurderingslovens § 25 afgørelse om, hvorvidt projektet kan tillades (VVM-tilladelse). Afgørelsen træffes på baggrund af bygherres ansøgning, miljøkonsekvensrapporten, eventuelle supplerende oplysninger, resultaterne af de høringer, der er foretaget, og myndighedens begrundede konklusion.

En afgørelse om VVM-tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25 skal omfatte den begrundede konklusion og indeholde alle de miljømæssige betingelser, der er knyttet til afgørelsen, en beskrivelse af alle projektets særkender og de foranstaltninger, der påtænkes truffet for at undgå, forebygge eller begrænse og om muligt neutralisere væsentlige skadelige ind-

virksomheder på miljøet, som bygherren skal gennemføre, og eventuelle overvågningsforanstaltninger. Det følger af lovens § 27, stk. 1.

Myndigheden kan efter miljøvurderingslovens § 27, stk. 2, knytte vilkår til en § 25-tilladelse med henblik på opfyldelse af lovens formål. Vilkår skal stå i et rimeligt forhold til projektets art, placering og dimensioner samt omfanget af dets indvirkninger på miljøet.

Har projektet væsentlige skadelige indvirkninger på miljøet, skal myndigheden efter miljøvurderingslovens § 27, stk. 3, endvidere at stille vilkår for bygherrens overvågning heraf.

Beskyttelsen af bilag IV-arter og samspillet med miljøvurderingsloven

Det følger af habitatdirektivets¹⁰ artikel 12, stk. 1, at medlemsstaterne pålægges at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i direktivets bilag IV. Ordningen skal efter bestemmelsens litra d blandt andet omfatte et forbud mod beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, er i dansk lovgivning navnlig implementeret ved habitatbekendtgørelsens § 10.

Habitatbekendtgørelsens § 10, stk. 1, indebærer, at myndigheden ikke kan give sin godkendelse, hvis det ansøgte kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for bilag IV-arter.

Beskyttelsen efter habitatbekendtgørelsens § 10 gælder alene i de tilfælde, hvor myndigheden træffer afgørelse eller administrerer efter de bestemmelser, der nævnes i bekendtgørelsens § 7 og § 8.

Bekendtgørelsens § 7 og § 8 nævner ikke tilladelser efter miljøvurderingslovens § 25, uanset at habitatbekendtgørelsen tidligere også omfattede tilladelser efter de dagældende VVM-regler i planloven, som i dag er afløst af de tilsvarende regler i miljøvurderingsloven.¹¹

Det følger imidlertid af habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, litra d, at myndighedens forpligtelse til at sikre sig, at det ansøgte ikke kan beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder i det naturlige udbredelsesområde for bilag IV-arter, også gælder ved udstedelsen af en tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25, stk. 1.

3.2.2 Bilag IV-arter

Retsgrundlaget

¹⁰ Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter.

¹¹ Se § 7, stk. 1, nr. 1, i den tidligere habitatbekendtgørelse nr. 926 af 27. juni 2016.

Habitatdirektivets artikel 12, stk. 1, pålægger som nævnt medlemsstaterne at indføre en streng beskyttelsesordning i det naturlige udbredelsesområde for de dyrearter, der er nævnt i direktivets bilag IV. Ordningen skal efter bestemmelsens litra d blandt andet omfatte et forbud mod beskadigelse eller ødelæggelse af yngle- eller rasteområder.

Det følger af EU-Kommissionens vejledning til habitatdirektivets artikel 12 og artikel 16,¹² at yngleområder er områder, som er nødvendige for parring og kurtisering, redebygning, hulebygning, fødsel eller æglægning eller opvækst af yngel og unger. Rasteområder er områder, hvor dyrene hviler, og som er vigtige for at sikre overlevelsen af enkelte dyr eller bestande. Det er endvidere områder, hvor dyrene opholder sig for at sove eller overvintre (dvale), opholder sig i skjul i større flokke eller opholder sig for at opfylde vigtige livsfunktioner. Yngle- og rasteområderne er nødvendige for arten og skal være regelmæssigt anvendt.

Ved et yngle- eller rasteområde i habitatdirektivets og habitatbekendtgørelsens forstand forstås en samling (”netværk”) af lokaliteter, hvor en bestand af en art yngler eller raster. Betydningen af de enkelte lokaliteter i netværket kan afhænge af bestandens tæthed og spredningsmuligheder. Ved vurderingen af om et yngle- eller rasteområde beskadiges eller ødelægges, er det afgørende, om den økologiske funktionalitet af netværket af lokaliteter kan opretholdes på mindst samme niveau som hidtil.¹³

I forhold til opretholdelsen af den økologiske funktionalitet af netværket af lokaliteter har EU-Kommissionen i sin vejledning anført, at der – navnlig når det drejer sig om arter med et arealmæssigt relativt begrænset leveområde – bør anlægges en bred forståelse af begrebet yngle- og rasteområde.¹⁴ Dette understøttes endvidere af formålet med habitatdirektivet.¹⁵

I forhold til aktiviteter, der kan påvirke yngle- og rasteområder, skal der ifølge EU-Kommissionens vejledning sondres mellem aktiviteter, der kan rummes inden for habitatdirektivets artikel 12 og aktiviteter, der kræver fravigelse i medfør af direktivets artikel 16. Det fremgår af vejledningens pkt. 72, at:

“For cases where projects or activities may have an impact on breeding sites / resting places the distinction between measures under Article 12(1)(d) and those that come under Article 16 needs to be examined. In

¹² Kommissionens “Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC”, se kap. II, pkt. 57-60.

¹³ Kommissionens “Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC”, se kap. II, pkt. 52-60

¹⁴ Kommissionens “Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC”, kap. II, pkt. 62.

¹⁵ Se blandt andet Generaladvokatens forslag til afgørelse i sag C-383/09, Kommissionen mod Frankrig – fremsat den 20. januar 2011, pkt. 32.

particular, to what extent are measures that ensure the continued ecological functionality of a concrete breeding site/resting place possible, thereby ensuring compliance with Article 12 (and not requiring derogations under Article 16). The decisive question when drawing the line is: “Does or will a breeding site / resting place suffer from deterioration or destruction (even if only temporarily) due to a certain project/activity?” If the answer is “yes”, Article 16 needs to be applied; if the answer is “no”, it is reasonable to assume that Article 12 is complied with.”

Det følger videre af EU-Kommissionens vejledning, at tiltag, der skal sikre den fortsatte økologiske funktionalitet, skal have karakter af afværgeforanstaltninger (*mitigating measures*), eller endog forbedringer og plejetiltag. Hvis et yngle- eller rasteområde som følge af afværgeforanstaltninger kan opretholde mindst samme størrelse og have mindst samme kvalitet for de relevante arter, er der ikke behov for en fravigelse i medfør af artikel 16.¹⁶

Det fremgår endvidere af EU-Kommissionens vejledning, at forsigtighedsprincippet er styrende for, om afværgeforanstaltninger kan anses for tilstrækkelige i forhold til at opretholde den fortsatte økologiske funktionalitet.¹⁷

“In accordance with the precautionary principle, if the measures proposed do not guarantee the continued ecological functionality of a site, they should not be considered under Article 12(1)(d). There must be a high degree of certainty that the measures are sufficient to avoid any deterioration or destruction. The assessment of the probability of success must be made on the basis of objective information and in the light of the characteristics and specific environmental conditions of the site concerned. In addition, the use of CEF [continued ecological functionality, jf. nævnet] measures has to take into account the conservation status of the species concerned. For example, in the case of rare species with an unfavourable conservation status, there must be a higher degree of certainty that the measures will work as intended than in the case of more common species with a favourable conservation status.”

Af habitatvejledningens¹⁸ afsnit 9.7.1.5 fremgår det, at afværgeforanstaltninger er velegnet for arter, som er hurtige til at kolonisere nye lokaliteter inden for et netværk af lokaliteter, der udgør et samlet område for en be-

¹⁶ Kommissionens “Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC”, pkt. 74-75.

¹⁷ Kommissionens “Guidance document on the strict protection of animal species of Community interest under the Habitats Directive 92/43/EEC”, pkt. 76.

¹⁸ Vejledning nr. 48 til bekendtgørelse nr. 1595 af 6. december 2018 om udpegning og administration af internationale naturbeskyttelsesområder samt beskyttelse af visse arter (Miljøstyrelsen, december 2020).

stand, og hvor nye egnede levesteder vil kunne skabes over en kortere tidsperiode. Nye vandhuller kan graves til f.eks. padder.

Anvendelse af afværgeforanstaltninger kan ifølge vejledningen dog være vanskeligere for andre arter. Det kan f.eks. være vanskeligt at opretholde den vedvarende økologiske funktionalitet, hvis der forsvinder lokaliteter med lang kontinuitet eller særlige fysiske og kemiske forhold, som ikke umiddelbart kan genskabes. Det kan være svært at skabe en velfungerende erstatning for f.eks. et gammelt egetræ med hulheder og de rigtige mikroklimatiske forhold til gavn for flagermus.

Generelt bør man ifølge vejledningen først søge at tilpasse et projekt, så man i videst muligt omfang undgår at skade den økologiske funktionalitet, før man tyr til at afværge skader gennem afværgeforanstaltninger. Det kan f.eks. dreje sig om, at man justerer et vejtracés forløb så meget som overhovedet muligt under hensyntagen til andre interesser, før man indbygger afværgeforanstaltninger.

Det fremgår endvidere af vejledningen, at der i givet skal være en høj grad af sikkerhed for, at afværgeforanstaltninger virker i tilstrækkeligt omfang. Jo større usikkerhed i kendskabet til arternes konkrete forekomst i et område, jo større behov for afværgeforanstaltninger i form af at sikre mulige nye yngle- eller rasteområder.

Hvor afværgeforanstaltninger er påkrævede, skal der ifølge vejledningen fastsættes klare vilkår herom i de konkrete sager. Vilkåret skal være udformet sådan, at det kan håndhæves.

Endvidere fremgår det af habitatvejledningens afsnit 9.6.1, at der kan være situationer, hvor den meget konkrete håndtering af bilag IV-arterne kan være vanskelig at vurdere i f.eks. en overordnet planlægning, der skal følges op af efterfølgende konkret sagsbehandling eller detailplanlægning. Kravet om at vurdere påvirkningen af bilag IV-arter gælder også for disse typer af sager, men det kan ifølge vejledningen være nødvendigt at udskyde den endelige stillingtagen til tilladelse, dispensation, godkendelse mv.

Birkemus

Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger efter det oplyste i Miljøstyrelsens konsekvensvurdering til grund, at der er foretaget feltundersøgelser for potentielle levesteder for birkemus på de lokaliteter langs ledningsstrækningen, der består af ådale, udyrkede arealer og skovområder.

I alt 28 sådanne lokaliteter er således besigtiget for at vurdere deres egnethed for birkemus. Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger til grund, at

egnethedsvurderingen vedrører lokaliteternes egnethed for birkemus som yngle- eller rasteområde.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår Miljøstyrelsen således, at det er vurderet, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for birkemus uden for de 28 potentielt egnede lokaliteter. Det kan i den forbindelse ikke give nævnet anledning til bemærkninger, at egnethedsvurderingsvurderingen alene er foretaget for de lokaliteter langs ledningsstrækningen, der består af ådale, udyrkede arealer og skovområder.

Dog konstaterer Miljø- og Fødevareklagenævnet, at et enkelt skovområde, der omfatter tre potentielt egnede lokaliteter ved Gesten Skov, efter det oplyste ikke er besigtiget endnu. Det fremgår af konsekvensvurderingen, at området vil blive undersøgt med sigte på at konkretisere eventuelle afværgeforanstaltninger i sommeren 2019. Konsekvensvurderingen forholder sig derfor ikke til, om projektet med de relevante afhjælpningsforanstaltninger vil undgå at beskadige lokaliteter, der fungerer som yngle- eller rasteområder for birkemus ved Gesten Skov. Dette ses endvidere fortsat ikke at have været undersøgt på tidspunktet for Miljøstyrelsens afgørelse af 12. juli 2019. Afgørelsen bygger derfor på et mangelfuldt oplysningsgrundlag på dette punkt.

Undersøgelserne af de øvrige 28 potentielt egnede lokaliteter omfatter en ekspertgennemgang af den enkelte lokalitet inden for projektområdet. Ved gennemgangen har eksperten registreret bevoksninger og strukturer, som vurderes at være potentielle levesteder for arten.

I alt 19 af de 28 lokaliteter er herefter blevet vurderet som egnede. Af de 19 egnede lokaliteter er der 12 lokaliteter med særligt sårbare delområder, der vurderes at kunne anvendes til rede eller dvale. De særligt sårbare delområder er for de relevante lokaliteter vist på et særskilt kortbilag.

Det fremgår af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering af 11. februar 2019, at den anvendte fremgangsmåde ikke er anvendelig i forhold til at registrere reelle forekomster. Der er således taget udgangspunkt i et forsigtighedsprincip, da næppe alle lokaliteterne sandsynligvis er levested for birkemus.

Miljø- og Fødevareklagenævnet er af den opfattelse, at vurderingen af bilag IV-arter på afgørelsestidspunktet ikke nødvendigvis skal indeholde en endelig vurdering af, om en given lokalitet faktisk tjener som yngle-

eller rasteområde for bilag IV-arter, hvis det ud fra et forsigtighedsprincip foreløbigt lægges til grund, at det er tilfældet.

Hvis en given lokalitet ud fra et forsigtighedsprincip må antages at tjene som yngle- eller rasteområde for en bilag IV-art, skal det herefter vurderes, hvordan projektet vil påvirke lokaliteten umiddelbart. Er den umiddelbare påvirkning skadelig, skal det vurderes, om lokalitetens vedvarende økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområde i givet fald vil kunne opretholdes ved hjælp af afværgeforanstaltninger. Hvis afværgeforanstaltningerne ikke med en høj grad af sikkerhed må forventes at ville virke i tilstrækkeligt omfang, skal projektet tilpasses, således at den umiddelbare skade på lokaliteten undgås.

Projektet vil ifølge Miljøstyrelsens konsekvensvurdering enten kunne påvirke birkemus, ved at birkemus falder i ledningsgraven, eller ved at overvintrings- eller ynglesteder graves væk. Kørsel med maskiner vurderes ikke at udgøre en væsentlig påvirkning, da birkemus er nataktive, og marktrykket fra anlægsmaskinernes larvefødter er så lavt, at rederne heller ikke påvirkes.

Samlet vurderer Miljøstyrelsen dog, at der ved passende brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger, ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i birkemusens yngle- og rasteområder.

Det er ifølge indledningen til § 25-tilladelsens vilkår således en forudsætning for tilladelsen, at Energinet etablerer og driver projektet inden for de fysiske og miljømæssige rammer og forudsætninger, som fremgår af miljøkonsekvensrapporten, og herunder sikrer gennemførelse af de afværgeforanstaltninger, der er anført i tilladelsens afsnit 1.4.

For så vidt angår birkemus, går afværgeforanstaltningerne efter tilladelsens afsnit 1.4.13(a) ud på at reducere arbejdsbæltet til mellem 10 og 20 meter i de relevante områder. Desuden skal der foretages en daglig visuel inspektion af ledningsgraven. Før anlægsarbejdets påbegyndelse skal der endvidere afrømmes muld over ledningsgraven for at reducere risikoen for, at birkemus er til stede. Muldafrømningen foretages i perioderne 15. maj – 15. juni og 1. – 30. september, hvor dyrene påvirkes mindst. Endelig skal ledningsgraven holdes åben kortest mulig tid, og der skal opstilles brædder i ledningsgraven, så dyrene har mulighed for at kravle op.

Vilkårene angiver ikke yderligere konkrete afværgeforanstaltninger, men forudsætter, at anvendelsen af afværgeforanstaltninger optimeres, når Energinet har indhentet opdateret viden om de konkrete forekomster af beskyttede arter i området, inden anlægsarbejdet påbegyndes, jf. vilkår 11.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår, at § 25-tilladelsen således bygger på en forudsætning, om at de 19 egnede lokaliteters økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområde for birkemus i givet fald vil kunne opretholdes ved en optimeret anvendelse af de afværgeforanstaltninger, der nævnes i tilladelsens afsnit 1.4.13(b).

I den forbindelse bemærker Miljø- og Fødevareklagenævnet, at de nævnte afværgeforanstaltninger for birkemus i tilladelsens afsnit 1.4.13(b), navnlig sigter mod at undgå direkte skade på (drab af) enkeltindivider.

Derimod ses der ikke i projektet at være integreret afværgeforanstaltninger, som tager sigte på i givet fald at opretholde de 19 egnede lokaliteters økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområder som sådan.

Det gælder, selvom gravearbejdet blandet andet vil kunne medføre, at reder eller overvintringslokaliteter i de identificerede sårbare delområder inden for de egnede lokaliteter graves væk.

Påvirkningen af reder vurderes at være særlig stor og sandsynlig på tre lokaliteter langs Åkær Ådal (den sydlige del af lokalitet 92 og lokaliteterne 104 og 105). Navnlig på lokalitet 105 vurderes et overdrev langs Drøbæks Mølleå at være højpotentielt redested for birkemus. Hele den omgivende lokalitet ligger endvidere i god forbindelse med det kendte fund ved Åkær Å, og forekomst af arten vurderes at være meget sandsynlig. På konsekvensvurderingens kortbilag ses den forventede linjeføring at passere hen over det sårbare område, som overdrevet udgør.

Miljøstyrelsen har under sagen for Miljø- og Fødevareklagenævnet i samme retning oplyst, at jorden over gasrørledningen efter endt anlægsarbejde vil have en anden struktur end i naboområderne. Eksisterende musegange vil være ødelagte, og jordens struktur er måske ikke velegnet til at bygge yngle- og/eller vinteropholdsreder i. Den gennemgravede jord vil sandsynligvis kunne være flere år om at opnå samme kvalitet til placering af birkemusreder som tidligere.

Ligeledes har Miljøstyrelsen oplyst, at Energinet blandt andet på grund af opfølgende undersøgelser og fund af birkemus har besluttet at etablere erstatningsbiotoper, der kan sikre den økologiske funktionalitet. Det drejer sig om to arealer beliggende 200 og 500 m fra de påvirkede områder, som efter mundtlig aftale med lodsejerne lades urørte og overgår til naturlig succession. Arealerne fremstår ved aftalernes indgåelse med kort vegetation og vurderes at kunne udvikle sig til et velegnet levested i løbet af den kommende vækstsæson.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet lægger herefter til grund, at bortgravningen af de mulige redesteder umiddelbart vil medføre skade på lokalitetens økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområde for birkemus, som alene eventuelt vil kunne afværges ved etablering af erstatningsbiotoper.

Etablering af erstatningsbiotoper indgår imidlertid ikke blandt de afværgeforanstaltninger, der ligger til grund for konsekvensvurderingens konklusioner vedrørende birkemus, og kan heller ikke anses for en optimeret anvendelse af de allerede forudsatte afværgeforanstaltninger, jf. vilkår 11.

Der har på tidspunktet for § 25-tilladelsens meddelelse således ikke været den fornødne høje grad af sikkerhed for, at de 19 egnede lokaliteters økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområde for birkemus i givet fald vil kunne opretholdes ved en optimeret anvendelse af de afværgeforanstaltninger, der nævnes i tilladelsens afsnit 1.4.13(b).

Miljø- og Fødevarerklagenævnet bemærker, at habitatvejledningens omtale af muligheden for at udskyde en vurdering forudsætter, at bilag IV-hensynet varetages i forbindelse med efterfølgende tilladelser. Vurderingen skal i det konkrete tilfælde derfor senest foretages på tidspunktet for § 25-tilladelsens meddelelse, idet projektet ikke forudsætter andre tilladelser, hvor bilag IV-hensynet vil kunne varetages på et senere tidspunkt.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet finder på denne baggrund, at § 25-tilladelsen lider af en væsentlig retlig mangel.

Hasselmus

Det fremgår af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering, at hele projektområdet er screenet af en ekspert i forhold til den kendte udbredelse af hasselmus. På baggrund heraf vurderes projektet ikke at kunne medføre væsentlige påvirkninger af hasselmus i Jylland og på Fyn, da projektområdet ligger på stor afstand af kendte bestande.

Miljø- og Fødevareklagenævnet forstår, at Miljøstyrelsen således har vurderet, at projektet ikke vil beskadige eller ødelægge yngle- eller rasteområder for hasselmus i Jylland og på Fyn. Nævnet finder ikke grundlag for at tilsidesætte denne vurdering.

Der er efter det oplyste i Miljøstyrelsens konsekvensvurdering herefter foretaget feltundersøgelser for hasselmus af en dansk ekspert på området. Miljø- og Fødevareklagenævnet lægger efter det oplyste om den forudgående screening til grund, at feltundersøgelserne omfatter hele projektområdet på Sjælland.

Ved gennemgangen har eksperten registreret bevoksninger og strukturer, som vurderes at være potentielle levesteder for arten. Sommerreder og andre spor er registreret i muligt omfang. En påvirkning af lokaliteter mere end 10 m væk fra gasrørledningen og elkablet vurderes at kunne udelukkes, da arten langt overvejende spredes i bevoksninger (levende hegn, krat og skove). Herefter er i alt fem lokaliteter i projektområdet for henholdsvis gasledningen og elkablet vurderet egnet for hasselmus. Alle de egnede lokaliteter er en del af et større skovkompleks nord for Everdrup.

Miljø- og Fødevareklagenævnet går ud fra, at konsekvensvurderingen også i forhold til hasselmus tager udgangspunkt i et forsigtighedsprincip, hvorefter det lægges til grund, at alle de fem egnede lokaliteter faktisk tjener som yngle- eller rasteområder for hasselmus.

Ifølge konsekvensvurderingen vil projektet i anlægsfasen kunne påvirke hasselmus ved, at vegetation fjernes fra artens levesteder. Specielt sommerperioden (1. juli - 30. september) er kritisk, hvis træfældning eller buskrydning medfører, at ungekuld af hasselmus går tabt. Fjernelse af vegetation i vinterdvaleperioden (1. november-30. april) kan ligeledes være problematisk, da hasselmus overvintrer i reder i jorden. Den efterfølgende kørsel eller gravearbejde vurderes derimod ikke som problematisk.

Samlet vurderes det, at der ved passende brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i hasselmusens yngle- og rasteområder.

Afværgeforanstaltningerne i forhold til hasselmus omfatter ifølge § 25-tilladelsens afsnit 1.4.13(b), en reduktion af arbejdsbæltet til 10 meter i de relevante områder samt udlægning af kvasbunker, så der skabes alternati-

ve overnatningsmuligheder i anlægsperioden. Der skal endvidere ske genplantning med bærbuske og anden hasselmusvenlig vegetation, og træfældning skal ske i perioderne 1. maj – 30. juni og 1. – 31. oktober, hvor dyrene påvirkes mindst. Endelig skal arbejdsbæltet planlægges nøje, så skovbryn så vidt muligt ikke påvirkes, og der skal opstilles brædder i ledningsgraven, så dyrene har mulighed for at kravle op.

Miljøstyrelsen har under sagen for Miljø- og Fødevareklagenævnet oplyst, at Energinet som udgangspunkt anlægger gasrørledningen med fokus på at undgå anlæg i arealer med kendte eller egnede yngle- og rasteområder for bilag IV-arter. Der hvor det ikke har været muligt at undgå, er det i hvert fald i et enkelt tilfælde vurderet, om helt særlige forhold gør sig gældende og betinger en opgravningsfri anlægsmetode. Afværgetiltagene er blevet yderligere præciseret, der hvor gennemgravning fastholdes.

Miljø- og Fødevareklagenævnet konstaterer da også, at Energinet i anlægsfasen blandt andet har besluttet, at den egnede lokalitet ved Denderup Vænge (lokalitet 5) skal underbores. Herved undgås fældning af træer over en strækning på 800 meter, som det i konsekvensvurderingen ellers var forudsat. Det fremgår af konsekvensvurderingen, at der i området tidligere er fundet både levende hasselmus og reder. Nævnet forstår det sådan, at den efterfølgende tilpasning af projektet netop skyldes, at afværgeforanstaltningerne er vurderet ikke at ville virke i tilstrækkeligt omfang.

Omvendt forholder det sig blandet andet med den egnede lokalitet ved Tågeskov Hestehave (lokalitet 41228). Her vil gasledningen uanset linjeføring fortsat gennemskære de levende hegn syd for Tågeskov Kohave, som forventes at udgøre spredningskorridorer for hasselmus og eventuelt levesteder. Afhængig af placeringen af adgangsvejen til kompressorstationen ved Everdrup vil denne også gennemskære de levende hegn. Efter anlægsarbejdet kan der genetableres vegetation, som er egnet for arten, undtagen indtil 2 meter fra gasrørledningen. Påvirkningen vurderes af Miljøstyrelsen som væsentlig, selvom lokaliteten fremover i en længere periode vurderes at være bedre egnet, grundet ny og mere hasselmusvenlig vegetation.

Som afværgeforanstaltning forudsættes det i konsekvensvurderingen, at der opbygges et beplantningsbælte med en bredde varierende fra 15 til 30 m eller mere. Beplantningsbæltet vil grænse op til Tågeskov Hestehave, og hasselmus vurderes derfor at kunne sprede sig til beplantningsbæltet, således at der skabes et nyt levested for arten. Endvidere vil der blive

udlagt kvasbunker mindst tre måneder inden de første træfældninger, så der skabes alternative overnatningsmuligheder i anlægsperioden.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder, at de beskrevne afværgeforanstaltninger som udgangspunkt ikke i sig selv vil kunne sikre opretholdelsen af den økologiske funktionalitet af lokaliteten som yngle- eller rasteområde for hasselmus. Nævnet lægger vægt på, at den ny vegetation først vil kunne tjene som levested for hasselmus efter en vis periode, som efter det anførte i konsekvensvurderingen ikke nødvendigvis vil være kortvarig. Udlægningen af kvasbunker kompenserer ikke herfor, da kvasbunkerne alene forudsættes at tjene som alternative overnatningsmuligheder i anlægsperioden.

Miljøstyrelsen har under sagen for Miljø- og Fødevareklagenævnet oplyst, at de levende hegn vurderes at ville have samme kvalitet som levested som før anlægsarbejdet efter én vækstsæson. Det kræver dog navnlig, at de plantede buske har en minimumshøjde på 1,5 m, hvilket ikke udgør en forudsætning for de oprindelige afværgeforanstaltninger i tilladelsens afsnit 1.4.13(b).

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan ikke afvise, at den ny vegetation i så fald vil være etableret tilstrækkelig kort tid efter anlægsarbejdets påbegyndelse, for at lokalitetens fortsatte økologiske funktionalitet vil kunne opretholdes.

Under alle omstændigheder finder Miljø- og Fødevareklagenævnet dog, at afværgeforanstaltningerne i givet fald vil være ændret i et omfang, hvor der ikke blot foreligger en optimering af de oprindelige afværgeforanstaltningers anvendelse som forudsat i § 25-tilladelsens vilkår 11.

Miljø- og Fødevareklagenævnet konstaterer, at Miljøstyrelsen også selv betegner planteanvisningen i forhold genplantning som en efterfølgende ændring af afværgeforanstaltningerne i § 25-tilladelsens afsnit 1.4.13(b). Styrelsen har med henvisning til Energinet således endvidere oplyst, at det blandt skyldes usikkerhed om arbejdsmetoder, at afværgeforanstaltninger vedrørende hasselmus ikke har været mere konkret beskrevet tidligere.

Samlet set foreligger der efter Miljø- og Fødevareklagenævnets opfattelse således ikke den nødvendige høje grad af sikkerhed for, at lokalitetens vedvarende økologiske funktionalitet som yngle- eller rasteområde for

hasselmus i givet fald vil kunne opretholdes ved hjælp af de afværgeforanstaltninger, som § 25-tilladelsens vilkår foreskriver.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder på denne baggrund, at § 25-tilladelsen lider af en væsentlig retlig mangel.

Flagermus

Det fremgår af Miljøstyrelsens konsekvensvurdering, at skovområder, levende hegn, moser med gamle træer m.m. er blevet besigtiget for at vurdere, hvor egnede levesteder for flagermus findes i projektområdet. Der er ikke gennemført lytninger om aftenen, men udelukkende vurderet på forekomst af egnede strukturer, som især er ældre træer med hulheder, sprækker og løs bark, hvor flagermus kan raste eller yngle. Vurderingerne er lavet ud fra forsigtighedsprincippet og under hensyntagen til bevarelse af den økologiske funktionalitet. De mulige projektrelaterede påvirkninger, som der er foretaget en vurdering af, er fældning af egnede raste- og yngletræer i forbindelse med anlægsfasen. Hvorvidt flagermusegnede træer fældes eller ej, afhænger af den kommende detailprojektering.

På i alt 18 lokaliteter vil der ifølge konsekvensvurderingen kunne ske en påvirkning af flagermus, såfremt de ældre løvtræer på lokaliteten, som er vurderet egnede som rastested for flagermus, fældes. Hvorvidt påvirkningen skader den økologiske funktionalitet, afhænger ifølge konsekvensvurderingen navnlig af, om træerne faktisk anvendes af flagermus, og hvilken art der i så fald er tale om. Da det ydermere kan tage mange år før et nyt træ, som kan anvendes af flagermus, vil være til stede, vurderes fjernelse af ældre træer at være noget, der skal minimeres i størst muligt omfang.

Samlet vurderes det, at der ved passende brug af de foreslåede afværgeforanstaltninger, ikke vil ske en væsentlig negativ påvirkning af den økologiske funktionalitet i flagermusenes yngle- og rasteområder.

Afværgeforanstaltningerne i forhold til flagermus omfatter ifølge § 25-tilladelsens afsnit 1.4.13(c), at arbejdsbæltet reduceres til 10 m i de områder, hvor det er vurderet relevant. Arbejdsbæltet skal nøje planlægges, så gamle træer så vidt muligt ikke påvirkes. Træfældning skal foretages fra sidst i august til midt i oktober eller fra slutningen af april til begyndelsen af juni, som er de perioder, hvor dyrene påvirkes mindst. Endelig må træer med hulheder kun fældes i september eller oktober efter aftale med Miljøstyrelsen, jf. artsfredningsbekendtgørelsen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet bemærker, at ingen af de foreslåede afværgeforanstaltninger tager sigte på helt at undgå fældning af hule træer, som kan være rastested for flagermus.

Det gælder, selvom det fremgår af konsekvensrapporten, at den økologiske funktionalitet af lokaliteten som yngle- eller rasteområde for flagermus i sådanne tilfælde vil kunne lide skade.

Ingen af de foreslåede afværgeforanstaltninger sigter endvidere på at opretholde den økologiske funktionalitet ved sikring eller etablering af andre egnede rastesteder i området.

Miljø- og Fødevareklagenævnet konstaterer, at det ifølge konsekvensvurderingen skal vurderes, om de fældede træer inklusiv store grene vil kunne flyttes og dermed stadig vil kunne være brugbare levesteder en årrække frem. Det vil i denne henseende blive vurderet, om de egnede træer har betydning for hele bestanden, eller om der findes andre egnede træer for eksempel i en nærliggende skov.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan ikke afvise, at fældede træer med hulheder vil kunne flyttes og fortsat anvendes af flagermusene i en periode efter indgrebet.

Muligheden indgår imidlertid ikke blandt de foreslåede afværgeforanstaltninger i tilladelsens afsnit 1.4, som der henvises til i tilladelsens vilkår, og der ses heller i ikke konsekvensvurderingen at være taget endeligt stilling til, om en sådan afværgeforanstaltning vil virke i praksis.

Der har på tidspunktet for § 25-tilladelsens meddelelse derfor heller ikke været den fornødne høje grad af sikkerhed for, at afværgeforanstaltningerne vil virke, hvilket er en forudsætning for at tillade projektet med den valgte linjeføring.

Miljø- og Fødevareklagenævnet finder på denne baggrund, at § 25-tilladelsen lider af en væsentlig retlig mangel.

3.3 Miljø- og Fødevareklagenævnets øvrige bemærkninger

Miljøstyrelsen bør ved en fornyet behandling af sagen foretage de supplerende undersøgelser, som er nødvendige for at vurdere, om projektet vil kunne ødelægge eller beskadige yngle- eller rasteområder for bilag IV-arter, og lade resultatet af disse undersøgelser indgå i den begrundede konklusion, som skal indarbejdes i en fornyet tilladelse efter miljøvurde-

ringslovens § 25. Det gælder navnlig, for så vidt angår etablering af de nødvendige erstatningsbiotoper af hensyn til birkemus, og de krav der må stilles til beplantningens art og højde, for så vidt angår de allerede forudsatte erstatningsbiotoper af hensyn til hasselmus. Det gælder endvidere mere generelt i forhold til afværgeforanstaltninger for flagermus. Miljøstyrelsen bør i den forbindelse være opmærksom på, hvilke afværgeforanstaltninger der konkret er påkrævet under hensyn til forekomsten og sårbarheden af de flagermusarter, der vurderes at kunne anvende de pågældende områder som yngle- eller rasteområder.

Det fremgår i øvrigt af miljøkonsekvensrapporten, at arealerne nord for Ellebæk Vig og vest for Kauslunde samt nord for Gamborg bliver berørt af projektet, og at arealerne ligger i umiddelbar nærhed af habitatområde Lillebælt (N112/F47/H96). På udpegningsgrundlaget for habitatområdet er blandt andet de to arter, skæv vindelsnegl og sumpvindelsnegl.

Ud fra de i sagen foreliggende oplysninger ses der ikke at være foretaget en væsentlighedsvurdering for påvirkningen af de to arter på trods af, at de naturområder, der gennemgraves, står i direkte forbindelse til tilsvarende naturområder indenfor Natura 2000-afgrænsningen.

Miljøstyrelsen bør således ved en fornyet behandling af sagen forholde sig til påvirkningen af arterne på udpegningsgrundlaget og samtidig vurdere, hvorvidt der ændres på gennemstrømningen af vand fra de berørte moser ind i habitatområdet som følge af gennemgravningen.

Miljø- og Fødevareklagenævnet kan i øvrigt henvise til nævnets bemærkninger i sagsnr. 19/06805 vedrørende ændringer i afgørelsens støjvilkår.

Miljø- og Fødevareklagenævnet har ikke fundet anledning til at fremkomme med bemærkninger i forhold til de påklagede forhold i øvrigt.

3.4 Gebyr

Som følge af afgørelsen tilbagebetales det indbetalte klagegebyr, jf. gebyrbekendtgørelsens § 2, stk. 2, nr. 1.

3.5 Miljø- og Fødevareklagenævnets afgørelse

Miljø- og Fødevareklagenævnet ophæver Miljøstyrelsens afgørelse af 12. juli 2019 om tilladelse efter miljøvurderingslovens § 25 for Baltic Pipe-projektets landdel fra Houstrup Strand til Faxe Syd tilslutningspunktet og hjemviser sagen til fornyet behandling.

Det indbetalte klagegebyr tilbagebetales.

Denne afgørelse gøres tilgængelig for Miljøstyrelsen samt for klagerne og disses eventuelle repræsentant via klageportalen. Afgørelsen sendes desuden til eventuelle andre parter i klagesagen.

Afgørelsen vil blive offentliggjort på mfkn.naevneneshus.dk. Personoplysninger vil blive anonymiseret.

Miljø- og Fødevarerklagenævnet beklager den lange sagsbehandlingstid.

Asger Janfelt
Stedfortrædende formand